1/1-2

RESSENYA BIOGRÁFICA

DE

FRA AGUSTÍ CANELLAS

Trinitari calsat, Lector jubilat d' Arts y Teología
Soci y Censor de la Real Academia de Ciencias naturals y Arts de Barcelona,
Primer mestre y Director de la Escola de Náutica del Real Consulat de Catalunya, etc.

llegida en lo dia 26 de Novembre de 1881

EN LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS

ab motiu del seu cuart any de la fundació

PER

D. JOSEPH RICART GIRALT

Pilot de Derrota graduat d' Alferes de Navío, Caballer del Mérit naval ab distintiu blanch, y de l' Ordre de N. S. Jesucristh de Portugal, representant de la Societat geográfica de Madrid y de la Exploradora de Vitoria, director de la Revista Marítima, premiat en la Exposició universal de Viena y en la Marítima de Barcelona de 1872 per traballs científichs, autor de un tractat de Navegació Ortodrómica, etc , etc.

BARCELONA

IMPRENTA LA RENAIXENSA

Xuclá, 13, baixos.

1882.

Reg. 5030

SENYORS.

UMPLINT ab la molt laudable costum que segueix la Associació Catalanista d' Excursions Científicas, de honorar cada any á un dels fills de la nostra Catalunya, y que li hagin donát gloria en lo florit camp del excursionisme, camp tan grandiós puig que compren totas las ciencias, vinch jo avuy á fer sentir ma pobra veu desde aqueix honrós sitial per fervos coneixer la biografía d' un verdader geni geográfich, de un modest sabi, tan sabi com olvidat en aqueix pobre país, més amich de cantar las glorias de l' espasa que las de la ploma, de glorificar las aventuras d' Hernan Cortés, Pizarro y Balboa, que las espedicions científicas de Jaume Ferrer, Jorje Juan, Ulloa y Mazarredo. Me referesch al Rnt. P. Fra Agustí Canellas, trinitari calsat, lector jubilat d' arts y teología, soci y censor de la Real Academia de ciencias naturals y arts de Barcelona, primer mestre y director de l' escola de Náutica del Real Consulat de Comers de Catalunya, etc.

Sensible es que aqueix treball biográfich tan important per ser de una de las glorias catalanas, hagi hagút de venir á confiarse á ma modesta ploma, tan prosaica, tan

falta de aqueixas galanuras literarias que cautivan al auditori y l' interesan molt mes á coneixer la biografía de la persona de que 's parla. May hauría jo tingút la pretensió d' admetre tan espinós com honrós encárrech coneixent mas petitas forsas, si no s' hagués tractat d' una gloria de la meva carrera, de un sabi marino cual nom es conegut encara avuy per tots los oficials de la Armada y marina mercant, buscantse ab interés exemplars del seu tractat de Astronomia Nautica, que felis se pot contar qui 'n pot arreplejar un, tan escassejan. Com á deixeple de la Escola Nautica de la cual fou Director Fra Canellas y com admirador seu, vaig admetre l' encárrech de escriure la sua biografía, que 'm doná la nostra Junta Directiva, demanantvos la mes gran condescendencia per lo desalinyát de mon escrit, ahont sols podreu veurer la mes gran bona voluntad y demostració de respecte y admiració per lo il·lustre frare-marino.

En los llibres parroquials del petit poblet anomenát vulgarment *Alpens* siguent lo seu verdader nom Sta. María dels Pens, en la provincia de Barcelona, se trova: que 'l dia 23 de Juny del any 1765, lo vicari Rnt. Nicolau Vila va batejar un noy al cual se li posaren los noms de Agustí, Damiá y Joseph, fill de legitim matrimoni entre Pere Canellas teixidó de llana y María Carrera, havent sigut los seus padrins Agustí Bausells teixidó de llana y Ana Canellas, germana del nou batejat.

Com se veu per aqueix estracte de la fé de baptisme, lo nostre sabi Canellas vá sortir de molt humil bressol, aumentant aixó 'l merit que té l' haver arrivat á encumbrarse á tan gran altura en lo cercol cientifich de aquell temps.

Los seus primers estudis los vá cursar á Vich aprobant la gramática y retórica, trasladantse despres á nostra Capital en cual Seminari cursá la filosofía. Peró de jenit viu y entussiasta per las ciencias li va impresionar tant la vista del már, sa pensa seguint las naus que sortían del port ab rumbó á totas las pars del mont vá exitar tant sas aficions d' excursionista, que del seminari passá á l' Escola

Nautica del Real Consulat, aprobant las assignaturas de la carrera y obtenint lo títol d' aspirant.

Arrivats á n' aqueix punt me trovo confós per falta de datos, puig per mes que D. Ramon Muns digué en lo Elogi que va fer de Fra Canellas en la Real Academia de Ciencias Naturals y Arts d' aqueixa ciutat, que obtingué lo títol de pilot, crech que está equivocat, puig l' Escola Nautica allavoras lo mateix que ara sols podia espedir nombraments d' aspirants ó alumnos, obtenint los títols de pilots mediant exámen en una capital de Departament m rítim y despres de fets dos viatjes á l' América, y com de tots los datos que he pogut recullir sols consta que Fra Canellas vá fer un viatje á Veracruz, malament podia examinarse per obtenir lo títol de pilot; ademes que si ell lo hagués tingut ho hauria fet constar en las seuas obras ahont se firma ab tots los títols que tenía

Segons noticias donadas per lo pilot Felip Vidal que encara viu avuy á Mataró y fou deixeble d' ell, al retorn del viatge á Veracruz va pasar Fra Canellas tan grossa tempestat que inspirantli la grandiositat dels elements en son furor, un sentiment religiós, coneixent en tan horroros com admirable cuadro la omnipotencia de Deu, va fer promesa de retirarse del mon, consagrantse á la vida del claustro.

No ha sigut ell sol, qui ha seguit aqueix camí inspirat per la solitaria vida del mar. Fa sols dos anys que morí en Cádiz un altre gran excursionista espanyol lo Pare Cuarteroni molt notable pilot qui, despues d' haber manat barco molt anys, se va fer misionista, recorreguent ab lo Sant Cristo á la má cuasi totas las illas de la Malasia, y fent molt gran propaganda á favor d' Espanya entre los indígenas de aquells verges paissos.

Dominát completament per los sentimens religiosos que li inspiraren las tribulacions del seu primer y últim viatge á l' América, entrá en la nova ordre dels trinitaris calsats, comensant á dedicarse á uns estudis completament oposats als que fins allavors l' havian ocupat.

Mes las grans inteligencias en tots los camins recullen bons fruyts. Acostumat lo jove neófit á contemplar l' inmensitat del firmament desde las inmensas soletats del mar, son cor s' enlairá sobre la petitesa d' aqueix mon, ab la llum que li doná la sagrada Teología, estudiant una astronomía més espiritual que la que había practicat en sa curta carrera marítima. Y tant va profundisar en los estudis sagrats que á la volta de pochs anys fou nombrat per lo difícil lloch de Lector en Arts y Teología, dedicantse al mateix temps ab gran erudició á la cátedra del Esperit Sant.

Mes, ben abiat va coneixer lo nostre Canellas que las matemáticas li causavan anyoransa: no tardá molt en coneixer que Deu lo tenia destinat á ser més util en lo cercol de las ciencias exactas que en lo de la filosofía; y en efecte torná als seus estimats números que á tan distingit puesto lo habian d' enlairar.

Desitjant ser util á l' humanitat, solicitá entrar á l' Academía de Ciencias naturals y Arts de Barcelona, la que l' admeté nombrantlo censór de la secció de ciencias en 22 de Juny de 1805. Ab tal motiu lo dia del solemne acte de la seva admissió llegí una molt notable memoria sobre un *Proyecto de una medida universal sacada de la naturaleza* que per la gran ciencia que conté, meresqué que l' Academia en sesió del 13 de Octubre del mateix any acordés ferla estampar á costas d' ella.

En dita memoria fá coneixer la gran importancia que té l' adopció d' una unitat sola, presa de la naturalesa com á inmutable, desterrant la perjudicial costum de que cada nació, provincia y hasta pobles vehins tingan midas diversas, dificultant las bonas transaccions del comers. Demostra que aqueixa tan notable idea la tingueren ja los egipcis medint un grau de meridiá ab tota aquella exactitut que 'ls hi permetían los instruments d' aquell temps, prenent per unitat de mida la docen-miléssima part, que anomenaren *devak* ó *drakb* y també *gran peu*, dividintla per las medicions prácticas en dos meytats que prenguéren

'l nom de *peu petit* equivalent al peu de vara de Castella. Divuit d' aqueixos *devaks* componían lo famós *milómetro* que era lo mareógrafo del Nilo en sas altas y baxas, pronosticant fam lo numero 12, abundancia lo numero 16 y estragos lo numero 18.

400 devakhs componian l' *estadi* igual á la llargada de la base de la gran pirámide de Menfis, y finalment 500 estadis feyan la longitud del grau de Meridiá igual á 57050 toesas de París.

Llarch sería donar comte detallát de la riquesa de datos que conté tan preciosa memoria digna de figurar en las més preciadas bibliotecas cientificas. Despres de fer una excursió per tots los segles, donant á coneixer los adelantos que 's feyan en la cuestió de midas, arriba á la gran medició de la meridiana decretada per lo gobern de Fransa en 1792 y encomenada tan acertadamente als dos sabis Mechain y Delambre. De tots es sapiguda ab més ó menos detalls tan trascedental operació compresa entre la torre del castell de Montjuich de Barcelona (41°21'44"8 N) y la torre de l' iglesia de Dunquerque (51°02'10"5 N) Esplica lo nostre Canellas las operacions que s' efectuaren, discuteix los seus resultats, admiració per exactitut dels sabis moderns, y per fí doná lo seu resultat de 551584,72 toesas per tot l' arch medit, resultant un achatament de polo terrestre igual á 1/334. De tal mida va neixer la unitat metro igual á las deu millonéssima part del cuadrant de meridiá terrestre que Canellas recomana ab gran entusiasme á l' Academia com á millor unitat de mida, dient que «la claretat en lo comers facilita 'l calcul, dona aptitut á las arts, conformitat á l' agricultura, sensillés á la geodesia y obra ampla camp á las ciencias.» En altre part afegeix «...la navegació clamará continuament per aqueixa nova mida, qual universal aceptació tan aseguraría las sevas derrotas y facilitaria los progresos de tan interessant ciencia. Una volta admesa aqueixa mida, ja sols será una l' escala per totas las cartas del Univers per ser los mateixos los cercles meridians en totas parts.»

Entusiasmat lo sabi trinitari per l' estudi de un ram de ciencias que tan hermós horísont li oferia, resol dedicarshi completament, perfeccionantse per medi de la ensenyansa. A tal fí, proposa á la avans citada Academia, á ultims de 1803, un projecte d' ensenyansa pública de cosmografía, oferintse á desempenyarla gratuitament, y obtenint un brillant resultat per la numerosa concurrencia que anava á escoltar la seva simpática paraula. Al mateix temps quedá vacant la cátedra de matemáticas de l' Academia, y Canellas no la dexa escapar, demanant encarregarse d' ella, siguentli concedida la petició.

Quan mes engolfat estava en la ensenyansa, lo Gobern espanyol necessitant de un sabi que pogués posarse al costat dels mes afamats estrangers, lo comissioná per ser company del gran Mechain, en las dificilíssimas operacions geodésicas encaminadas á determinar la verdadera figura de la Terra. Molta gloria fou per Canellas tal distinció habenthi personas tan científicas en los cossos facultatius del exércit, anant á buscarlo á ell, humil religiós; axins ell ho comprengué, desempenyant lo seu comés ab tot acert y sabiduria y demostrant á l' Europa que en aquella derruida Espanya hi brillavan genis de primer ordre com lo nostre Trinitari. Un any passá en companyía dels sabis francesos, en las cimas de las mes altas montanyas de Catalunya y Valencia, tornant á Barcelona á causa d' haber mort lo sabi Mechain y quedar disolta la comissió.

Sent ja tan notable lo seu nom, per Real Ordre fou nombrat catedrátich de náutica del Real Consulat de Catalunya en 1806.

Aquest era'l seu centro. Apassionat per la navegació, ell, bon geógrafo, y no menos astrónom, se dedicá ab tanta passió á l' ensenyansa del pilotatge, que 'ls seus alumnos li tenian gran veneració, y al contrari de lo que 's acostuma entre la jovenalla á qui agradan tant las faltas, los dexebles de Canellas no li faltavan may, tan agradables feya las esplicacions y ab tant amor los tractava.

Mes de sobte, tant tranquilas y laudables tareas se veje-

ren trencadas per un nou *flagellum Dei* que caigué sobre la pobre Espanya.

Tots sabeu lo que fou la guerra de la nostra independencia, no hi ha ningú de nosaltres que no hagi sentit contar ab entusiasme als seus avis, algun fet de tan titánica lluita entre l' amor patri del indiciplinat poble y 'ls servils batallons del gran guerrer del sigle. Fora de lloch sería, fér conversa en aquexos moments, de tan gloriosa plana de nostra historia; grabada la tenim tots en nostre cor, de memoria la sabem per ensenyarla de nou sempre que convinga.

Lo polítich Napoleon ab son sistema de ferse seus ab falagadoras promesas als homens de valua de nostra patria, també posá á proba lo patriotisme de Canellas ab honors y distincions, mes lo digne fill de las nostras montanyàs, tenia en sas venas pura sang catalana, y retxassá ab indignació lo formar en la fila del coneguts ab lo nom de afrancesats.

Escolteu lo que va deixar escrit, respecte aqueix punt: «..... enterát lo gobern intrús de las mevas circunstancias y opinió publica, procurá atraurem á son partit, á cual fí me prometé totas las ventatjas que jo podia desitjar, mes desenganyat de quant vana era la seva pretensió, y sabent que jo sols desitxava reunirme ab los defensors del Rey, comensá á tractarme ab rigor y á vigilarme perque no pogués sortir de la ciutat. Pero jo vaig burlar los seus vigilants, fugint disfressat, encara que ab grán perill en Desembre del any 1808.»

Convensut lo pacífich catedrátich de Náutica, que los llums que Deu nos concedeix los havem de fer servir segons las circunstancias en que 'ns trovem, y creyent que los seus coneixements matemátichs podrian ser de gran profit en lo cos de estat-major de las nostras tropas, vá penjar com se sol dir los hábits á la figuera, y empunyant l' espasa se posá al costat del brigadier Rovira.

Havent arrivat á coneixement del general Odonell las brillans operacions de las tropas al mando del citat jefe,

y enterat que 's debian als consells del nou guerrer, lo cridá á son camp, nombrantlo ajudant de son cuartel general, encarregat de tots los treballs de topografía y obras de campanya. Fins á octubre del any 1814 vá servir lo nostre Canellas tal destino ab lo modest grau de capitá de guias, demostrant ser valent fins á la temeritat, aixecant planos entre mitx de las balas enemigas, y deixant traballs topográfichs de reconegut mérit com los planos de Tarragona, San Feliu de Codinas, Vich y sobre tot lo del campament de Buza.

Va recullir un inmens arsenal de datos, per algun dia poguer portar á cap la idea que tenia de construir una carta general de Catalunya, fent itineraris, prenent descripcions geológicas é hidrográficas de las cordilleras de montanyas, plans, congosts, prenent datos estadístichs etc.; pero lo que mes va donar celebritat á Canellas siguent la admiracio dels mateixos enemichs, fou la construcció de una plassa forta imponent en l' alta y escarpada montanya de Buza, que li encomená lo General en gefe y Real Junta pera que servís de capital ó centro de operacions, per estar totas las ciutats y vilas á mans dels invassors.

Las accions de guerra de Vich, Margalef, La Bisbal, San Martí y la Salut probaren que lo mateix sabia portar los soldats á la victoria, que 'ls alumnos á la cátedra, y lo siti de Tarragona proba que la seva ánima era d' un tremp á tota proba.

Per fí sortí l' hermós sol de la redenció per la nostra Patria, inundantla ab los daurats raigs de la llibertat, y al tancarse lo temple de Jano, va volguer dir que cadascu en sa esfera, á copia de molt travall se havian de curar las encara sagnants feridas que havia deixat tan llarga y desapiadada lluita.

Aixis ho va fer Fra Canellas tornant á agafár la ploma al envainar l' espasa.

Se trovava á Mallorca quan morí lo director de l' Escola de Nautica del Real Consulat de Catalunya, Sr. Don Miquel Sainz, y com es natural ningú mes adecuat per tal

destino que Canellas: axins ho comprengué 'l Gobern enviantli tan honrós nombrament.

En tal destino comensá á escriure un tractat d' Astronomía Nautica, condolentse de la gran rutina que reinava entre 'ls pilots, que molts no sabént l' importancia de la seva posició emprenian llargas navegacions sense aquells coneixements indispensables per saberse situar astronomicament.

En la primera página de la obra. hi posá la seguent máxima dedicada als alumnos: «*La meva vida, la dels meus conavegants, y los grands cargaments del barco que se 'm confia, dependeixen de la meva aptitut per saber portar una bona derrota.*»

Fér una descripció detallada de aqueixa obra de Fra Canellas, no es del cas, puig si en vritat escassejan los exemplars per la venta publica, no obstant se troban en varias bibliotecas públicas ahont los aficionats poden fullejarlas. L' únich elogi que d' ella faré es dir, que está escrita ab una senzillés tan gran, que no cansa gens al alumno, condició nesesaria per 'ls llibres d' ensenyansa y per desgracia tan poch seguida avuy, en que 'ls autors preferexen lluirse ells que no procurá 'l bé de las petitas inteligencias dels alumnos.

Sensa anár mes lluny, si agafém la major part de tractats de Trigonometria Esférica trovarem que no hi ha cap alumno de 15 anys capás de estudiarlos ab gust, cuant menys l' entendrels, puig que sembla que 'ls seus autors han escrit per personas que ja saben tan interesant ram de las Matemáticas, que no per joves que han de comensar á apéndrelas entrant per la porta. Lo nostra Fra Canellas dona en la seva obra un petit tractat de la Trigonometria Esférica tan senzill, tan practich, que es imposible no compendrel á ratlla seguida. Igual sistema de senzillés y claretat ha seguit l' actual profesor de matemáticas de la Escola Nautica D. Joaquim Bonet y Vinyals, home molt práctich y envellit en l' ensenyansa, en un complert tractat de abduas Trigonometrias.

Lo dia 27 de setembre del any 1815, vá presentar la dita obra en dos tomos, á la Real Junta de Comers, la cual coneixent tota l' importancia que tenia, y molt mes en aquells temps en que naixía la nostra marina mercant vislumbrantse ja la gran altura á que arrivaria, y de la cual ne son avuy testimoni patent los richs pobles de nostra costa de llevant, va acordar donarla á l' estampa per premi y honra de son sabi Autor, y profit del alumnos de l' Escola de Nautica.

Si sortiren bons pilots de l' ensenyantsa y solícits desvels de Fra Canellas ho dirá lo següent fet que m' ha contat lo mateix protagonista que viu á Mataró.

L' any 1819 passá á Cartagena per examinarse á fi d' obtenir lo nombrament de 3 er Pilot, l' alumno Felix Vidal, siguent Major general del Departament lo contra-almirant Uriarte, 'l qual presidi 'ls exámens, y veyent que eran tan lluhits los del jove Vidal, li preguntá qui havia sigut lo seu professor. Al sentir de resposta *'l Pare Canellas,* digué: «aquest frare es un sabi que 'n quant á Cosmografia á tots nos guanya la proa.»

Recullint tots los datos y observacions que havia fet durant la guerra, escrigué una preciosa memoria sobre l' utilitat de formar un mapa general de Catalunya, idea aqueixa que l' afalagava feya temps y que una mort prematura no li va deixar veure cumplida. Aqueixa memoria es una verdadera recopilació geográfica-estadística de Catalunya en aquell temps, y demostra que Fra Canellas ab igual maestria manejava la ploma analítica del matemátich, que la concisa del militar, la filosófica del naturalista y l' elegant del literat. Es la verdadera fotografia de la colossal inteligencia de Fra Canellas, puig que en pocas páginas dona certeras tocadas de totas las ciencias.

Molt minada estava ja la seva salut per tant d' estudi y las reliquias que li quedavan de tantas privacions, sustos y fatigas de la guerra; quant l' Excm. Sr. D. Francisco Castanyos capitá general del Principat lo nombrá d' una comissió composta del brigadier d' enginyers D. Joseph

de Santacruz y 'ls Srs. D Andreu Sanjaume, D. Antoni Ladó, y D. Jaume Novellas, ab objecte d' estudiar la construcció d' un canal per regar tot lo plá de Barcelona. Nombrat Fra Canellas president per los seus companys, va volguer ser digne de l' alta missió que se li havia confiat, sens tenir en compte sa gastada salut. Surt de la capital lo dia 5 d' Agost en lo més fort de la calor, y sens descansar ni un moment en 26 dias opera las més delicadas operacions trigonométricas en un terreno de extensió 16 lleguas, lo més escarpat y montanyós, sense deturarlo cap obstacle, calcula ab tal exactitut per los dos sistemas trigonométrichs y de nivell, que á pesar de tantas operacions sols se troba en lo resultat final una diferencia de tres peus, demostrant la possibilitat del projecte, que va quedar projecte al morir lo nostre Canellas.

De retorn d' aqueixa espedició l' última de la seva travallosa vida, encara va donar un nou destell de llum aquella inteligencia privilegiada; ab l' invenció d'un instrument que anomená *Precisivo* que dona molta més exactitut á las observacions geodésicas y astronómicas, instrument que construí l' artista Gayetá Faralt, y que si en vritat no 's pot comparar als moderns teodolitos y taquímetros, això no implica perque en aquell temps fos un descubriment de molt mérit, y un esglahó més d' avens en la escala del progrés que 'ns ha portat á la altura en que 'ns trobem avuy.

Atacat de la terrible malaltia de consunció, aquella vida tota se concentrá en lo cap, decayent cada dia d' una manera progressiva, y á pesar d' haverlo trasladat al pintoresch poblet d' Alella per si 'ls ayres saludables del camp rebifarian un poch aquella gloriosa llum que s' apagava, entregá ab la més gran resignació cristiana la seva ánima á Deu lo dia 9 d' Abril del any 1818 als 53 anys de la més profitosa existencia.

En los llibres parroquials del dit poble d' Alella se troba la seva partida de mort, que copiada textualment diu aixís:

«Als nou d' Abril del any mil vuyt cents divuyt en esta Parroquia de Sant Feliu d' Alella, Bisbat de Barcelona y en casa Trinxet despres de haver rebut los sagraments de Penitencia, Eucharistia, Extremaunció, morí de malaltía corporal lo—R. P. Lector Fra Agustí Canellas religiós trinitari de edat cinquanta tres anys á poca diferencia. Al cadavre del qual se doná sepultura eclesiástica corresponent dins la Iglesia de dita Parroquia devant lo altar de S. Antoni abat. Se li celebrá un ofici d' enterro ab assistencia de quatre sacerdots gratis—Bartomeu Ráfols, Rector.»

Los seus deixebles de náutica al saber tan trista pérdua, li feren celebrar un suntuós funeral en la iglesia dels Trinitaris d' aquesta ciutat, guarnint al mitj del temple un gran túmol ab instruments y atributs de marina.

Aixís acabá aquest gran geni catalá que avuy venerém colocant lo seu retrato entre los demés catalans ilustres que 'ns recorda l' Associació catalanista, posantlos com exemple perque 'ls seguim en las sevas virtuts y particularment per lo seu amor per nostra aymada Catalunya.

Sens cap dupte que un dels millors medis d' estimular als homes, perque estiguin disposats al sacrifici per la patria, es recordar la vida dels que 'ns han adelantat, posant al devant de nostra vista las sevas bellas accions, los seus sufriments y las sevas glorias. Allavors es cuant per comparació coneixem la nostra petitesa, y 'ns entra lo llegítim sentiment del deber desitxant seguir vida tan honrosa.

La missió del home sobre la terra no es mes que la de ser útil als seus semblants. Pobres desgraciats aquests mesquins d' esperit que per desgracia avuy tan abundan que 's creuhen complir la seva tasca, no fent mal á ningú, pero deixant de fer lo bé que podrían!

Preném exemple del nostre Canellas. Molt ben descansada podia haver passat tota la vida en sa cátedra escudat per la misió de pau del sacerdoci, pero va preferir

7617.
c

totas las privacions que passá per defensar á la patria, que era defensar als seus paysans, á la familia catalana.

Pero també al morir debia estar satisfet d' ell mateix, podia exclamar tranquil y ple de goig. «Deu meu, he complert la tasca que 'm vau posar al neixer.

Al acabar enviant lo més carinyós recort d' admiració á Fra Agustí Canellas, com á pilot y com á entussista catalanista, desitjo que tots nosaltres lo prenguem per exemple y guia en nostra conducta per gloria de nostra molt aymada Catalunya.

He dit.

CBM 3/19
CR 1/12
COM 17/2-6 4º
Museo Marítimo
BIBLIOTECA
N.º del inventario 7617
Reg. 5030
92
(Can) (Ric)